

MILORAD PAVIĆ

TEATRU DE HÂRTIE

Roman-antologie
sau
Povestire universală contemporană

Traducere din limba sârbă de
Mariana Ștefănescu

CORINT
FICTION

PRECUVÂNTARE

Oare ce are cititoarea în mâini? Pe ea n-o interesează ce anume, ci de cine este. A văzut că a apărut o nouă carte a scriitorului ei preferat și a cumpărat-o. Ei nu-i pasă dacă e un roman ori altceva. Și acum citește această carte. Celelalte cititoare, pentru care respectivul scriitor nu este pe primul loc, țin acum în mâini cărțile altcuiva. După părerea mea, nici asta nu e o alegere proastă...

Oare ce ține cititorul în mâini? Lui nu-i pasă de cine e, ci de conținut. Dacă e roman ori antologie. Când a văzut că e un roman-antologie, s-a cam fâstâcit, dar, în fine, a înghițit chestia, fiind vorba de o antologie.

Însă scriitorul, ce s-a gândit – romanul ține într-un tot două lucruri: tema comună și personalitatea scriitorului. Ceea ce, în secolul XXI, este îndeajuns pentru un roman. În cazul acesta, tema comună este povestirea universală contemporană, iar despre personalitatea scriitorului trebuie să citească în cele ce urmează.

În acest roman, în această specifică *antologie a povestirii universale contemporane*, așadar, într-un roman-antologie, cititorul va găsi treizeci și opt de povestiri, ca și date biobibliografice despre scriitorii acestor texte, care sunt tot treizeci și opt, fiindcă din fiecare literatură a fost ales doar un reprezentant. Toți acești scriitori și referințele lor sunt

rodul închipuirii, iar toate cele treizeci și opt de povestiri sunt scrise de Milorad Pavić.

Numărul nu a fost arbitrar. „Reprezentanții” sunt scriitori imaginari din acele țări reale unde am fost tradus. Dar nu pentru că le sunt recunoscător cititorilor acelor țări (deși le sunt), ci pentru că m-am străduit să cunosc mai îndeaproape literatura lor mai mult decât a altora. Lucru valabil și pentru Elveția, unde nu am fost tradus, dar unde am fost citit în franceză, italiană și germană. Cu toate că la Zürich există și azi un reprezentant literar al meu.

Deseori mă întrebă prietenii căroră le destăinuie taina acestui roman-antologie dacă, scriindu-l, am căutat să pastişez stilul literar al scriitoarelor ori scriitorilor reali din aceste țări. Nimic mai eronat decât o asemenea supoziție. Închipuind cele treizeci și opt de povestiri, m-am străduit ca acestor literaturi, căroră povestirile le aparțin ipotetic, să le aduc un spor de nuanțe, pe care în realitate literaturile respective nu le au, dar pe care eu aş dori să le dobândească. Povestirile din volum sunt oarecum adaosul meu la literaturile căroră le corespund, dacă pot numi așa ceva un adaos, ca o garnitură care, să zicem, ar merge la o specialitate de pește, într-un meniu.

Cu acest prilej, vreau să-i mulțumesc poetului Raša Livada, cel care acum câțiva ani mi-a dat ideea de a scrie un șir de povestiri sub diverse nume de scriitori. Ceea ce m-a bucurat peste măsură a fost plăsmuirea scriitorilor și scriitoarelor acestui roman, a unei întregi literaturi universale contemporane, a unor titluri de cărți nicidecum scrise și a unor vieți care nu au existat. Însă numele editurilor acestor scriitori fictivi sunt reale. Sunt editurile care mi-au publicat cărțile. Mulțumesc acestor edituri, căroră le-am putut menționa numele și în acest context.

Milorad PAVIĆ

ANGELINA MARY BROWN (Anglia)

Scriitoarea Angelina Mary Brown s-a născut în Yorkshire, dar a urmat universitatea din Brooklyn. A fost consilier bancar la Chicago, când deodată a văzut totul într-un alt mod, astfel încât și-a schimbat profesia și continentul. A declarat pentru *New York Times*: „Fericiți sunt cei care nu simt că le-ar fi mai bine într-un alt loc” și s-a întors în Anglia. A fost publicată de Penguin H.H. (Hamish Hamilton), clubul cititorilor londonezi și de un vechi editor englez, Peter Owen. Acum este bibliotecară la o școală pe lângă Tamisa. Consideră preocuparea ei față de literatură drept un viciu și chiar o deprindere anacronică. Spune că de la divorțul bunicii și cel al mamei a moștenit divorțul în propria căsnicie. Și literatura, declara ea într-un interviu din ziar, este un soi de divorț. Romane: *Am plecat la un ceai și nu m-am mai întors*, *Liliecii ca amanți*. Locuiește cu mama sa într-o casă de pe țărm și cultivă cactuși. Înfiorător de inteligentă. Are o teribilă frică de inundații. Povestirea de mai jos a fost publicată în ediția londoneză a *Times*.

EVELYNE

Trebuie imediat să spun că Evelyne a devenit repede feblețea noastră. Provenea din familia soțului meu, însă o iubeam deopotrivă, și ai mei și ai lui. Era frumoasă, avea mereu în ochi ceva din ziua de ieri și pe buze ceva din ziua de mâine. Care zi de mâine nu a fost și a noastră. Mai exact, pe buzele ei se vedea că e bolnavă. Bolnavă de o boală care pe ea era frumoasă ca rochia pe care o purta. Putea să intre într-un magazin și să cumpere ceva de îmbrăcat, fără să aleagă pe măsura ei, și-i venea impecabil. Așa cum putea merge agale

către orice spital, de unde să aleagă orice boală. Pe măsura ei. Care-i venea impecabil. În discuțiile cu mine n-a schimbat niciodată gânduri, întotdeauna simțăminte: cât de minunat și de sincer vorbea despre frică, dragoste, ură sau satisfacție. Arăta ca o persoană fericită. Care fericire nu i-a tulburat nici boala, nici moartea.

A avut, evident, cancer. Cei frumoși se căpțușesc cu cancer. A zăcut puțin, a murit repede și ușor, iar noi ne-am amintit de ea îndelung, cu mult mai îndelung decât de cei pe care am crezut că-i iubim mai mult decât pe ea. N-am uitat-o pe Evelyne. Amarnic i-am mai dus dorul, ca unei iubite, deși nu mi-a fost. Îmi amintesc cum am făcut împreună un drum scurt cu mașina. Mi-a spus în timp ce conducea:

— Pentru ce n-ai plecat azi cu mine în excursie?

— Dar am fost, sunt aici! Lângă tine, în mașină!

— Crezi? a făcut ea și n-a mai spus nimic.

Avea dreptate. Eram cu grijile mele, nu cu ea.

Evelyne avea un fiu din prima căsătorie. Venea o dată pe săptămână să-și vadă mama. Mult mai suferea din pricina fiului, din pricina separării. Mi-a spus:

— Sâmbătă, când a venit el, am fost „cu el”, iar nu „lângă el”.

El s-a căsătorit și are acum copii minunați. Dar eu și azi cred că Evelyne, că mama aceea a lui, a fost și a rămas cel mai frumos lucru pe care el l-a avut în viață.

Într-o noapte, chiar alaltăseară, am visat-o. A fost un vis de neînchipuit. În vis am întâlnit-o în Trafalgar Square. Mai exact, le-am întâlnit. Erau cinci. Cinci Evelyne. Una, dacă avea optsprezece ani, și n-o mai văzusem vreodată în viața mea. A doua era încă la prima ei căsătorie, și atunci i-am

recunoscut zâmbetul și strângerea de mână, ca și cum ai primi în palmă ceva prețios. Ceva de argint. A treia avea cam vreo treizeci de ani și o brumă de oboseală în jurul ochilor, era în pragul căsătoriei cu fratele meu. A patra avea parcă un soi de zâmbet rigid, ceva mai rigid decât cel de dinainte, iar a cincea era livida Evelyne pe care am petrecut-o la cimitir. Toate cele cinci stăteau în jurul meu, mă salutau, mă mângâiau pe obraz și-mi ziceau:

„Nu te mai tângui, toate suntem cu tine. Suntem permanent în preajma ta. Atât de aproape. Nu te părăsim, nicicând nu te vom părăsi!”

ADOLF SUNDIUS (Suedia)

A studiat muzica, dar, din pricina unei operații nereușite la mâini – voise ca pe cale chirurgicală să-și lărgască extensia degetelor pentru claviatura pianului –, a renunțat la cariera solistică și s-a căsătorit cu Manuela Consi, una dintre primele starlete porno din Malmö. Odată s-a plâns unui prieten că noaptea deseori visa că vorbește în limbi străine. Și încă în limbi pe care treaz nu le știa, în italiană, spaniolă sau rusă. Întotdeauna în vis traducea mereu aceeași povestire într-una dintre aceste limbi. Încet, dar aieva, cum i se arăta lui în vis. Dimineața povestirea dispărea din amintirea lui, odată cu limba în care era tradusă. S-a întreținut ca profesor de muzică. A scris radio-drame și texte dramatice: *Mersul pe degete*, *Un nume uitat*, apoi volume de povestiri inspirate din muzică, inegale ca valoare. A fost editat de Norstedts și Symposion din Stockholm, Monitor din Christianstad, iar o carte i-a fost publicată la Stockholm în format electronic. A murit de o boală ciudată din pricina căreia, înaintea morții, a crescut în lungime. În anul 2007, când a murit, era mai înalt ca niciodată.

CÂNTÂND LA PATRU MÂINI

Katherine Dall și Isaija Vegeszak sunt muzicieni. De curând Kau terminat studii de solistică pentru pian la Stockholm și Paris și au început să concerteze împreună. Sunt extrem de dăruți și atât de tineri. Ea e căsătorită, el încă nu și, ca atare, primește ovații și aplauze furtunoase din partea publicului feminin. Cel puțin așa se spune.

Înainte de a dovedi ce vor face cei doi cu talentul lor, un impresar le-a propus un turneu prin orașe europene. Au acceptat. Le-a propus ca însoțitori permanenți un acordor

de pian, care-și făcea treaba înaintea lor, verificând instrumentul muzical la care cei doi urmau să cânte la patru mâini, și un fotograf, care-și făcea treaba în timpul și după concertul lor, realizând fotografiile pentru presă și arhivă. Fotograful era o femeie și se numea Maria, care purta cu ea un aparat incredibil de mic și de ușor. Cam cât un telefon mobil. În plus, folosea uneori o ditamai drăcovenia din care ieșeau poze trase parcă de un revolver Colt, țintind din șold, și nu la ochi. După spusele ei, cele mai izbutite erau întotdeauna imaginile cu numerele 72 și 104 și, evident, ultima fotografie a sesiunii. Într-adevăr, fotografiile nici că puteau ieși mai bine, doar că nu erau pe muzică. Uneori, atunci când îndatoririle îi permiteau, venea să-i asculte la concerte și domnul Dall, soțul doamnei Katherine.

Totul a început la Berlin. Au concertat la sediul Uniunii Scriitorilor, într-o vilă specială, cu cazare pentru oaspeți la etaj. În timpul pauzei, Vegeszak a întrebat-o furios pe doamna Dall:

— Ai înnebunit? Ce faci?

Doamna Dall sărise într-adevăr câteva acorduri din Ravel, lăsându-și companionul să se descurce singur cu partitura. Evident că, în afara lor, nimeni n-a observat.

— Vasăzică, tu n-ai auzit nimic?

— Evident că n-am auzit! Ce să aud, când n-ai interpretat deloc în allegro pe Ravel, i-a întors-o el.

— Nu la asta mă gândeam eu, a adăugat femeia, n-ai auzit cum fluiera cineva din public?

— Fluiera?

— Da, dar nu dezaprobat. A fluierat cineva care cunoștea excelent allegroul lui Ravel, fiind extrem de muzical. Încet, dar a fluierat absolut impecabil ceea ce cântam noi. A trebuit să mă opresc ca să-l pot auzi. Și l-am auzit.

Chiar așa s-a întâmplat. Data viitoare, ia aminte. Va trebui să-l auzi și tu!

— Să-l aud?

— Nu știu.

La Viena au avut reprezentații în districtul XII, în castelul guvernatorului Hetzendorf. Acolo, de altfel, în tot timpul anului funcționa o școală de modă, ca și una dintre cele mai bogate librării cu ghiduri despre îmbrăcăminte și încălțăminte. În timp ce cântau Mozart, domnul Vegeszak a întrerupt pentru o clipă interpretarea. Cântând la patru mâini, el interpreta cu atâta măiestrie, încât, în afara celor doi, nimeni n-a putut sesiza ceva. Timp în care ea „l-a acoperit”. I s-a părut și lui că aude ceva.

— Te-ai convins? l-a întrebat după concert doamna Dall.

— Zău că-i așa. Tipul e iarăși aici. Fluieră impecabil Mozart... Știu ce-o să facem. La Praga o să cântăm Chopin. Și, evident, ne vom folosi de rubato.

— Ideea nu e rea. Rubato merge cu Chopin. Iar necunoscutul, dacă vine și acolo, n-o să știe dacă o să interpretăm măsuri de trei sau patru pătrimi. Ritmul va fi complet diferit. Se va încurca și o să-l prindem asupra faptului. Ceea ce o să ne ajute ca să-l dăm în vileag....

— Ori o să ne lase-n pace, a adăugat domnul Vegeszak.

Doar că necunoscutul nu s-a încurcat. La Praga a interpretat impecabil Chopin în rubato, fluierând. Și nici de data asta nu l-au descoperit.

— Să fie o femeie? l-a întrebat doamna Dall după cină.

— Nu cred.

— Atunci crezi că e un bărbat, nu? Eu, nu. Nu e. Nu sună a bărbat.

— Atunci ce naiba să fie? a încheiat discuția domnul Vegeszak. O să vedem ce-o să se întâmple peste o săptămână la Milano. Acolo o să cântăm Brahms și o să vină și soțul tău. Ca să asculte și el...

Duminică, la Milano, au cântat Brahms și l-au urmărit cu atenție pe domnul Dall care ședea în rândul doi și care aplauda frenetic. Evident că toți au fost numai urechi, dar nu s-a întâmplat nimic. Se pare că de astă-dată necunoscutul nu venise la Milano. Ori poate se hotărâse ca acolo să tacă. Mai că se gândeau că n-o să ajungă la Ambasada Franței de la Belgrad în joia următoare, când se încheia turneul.

Atunci se petrecură niște lucruri incredibile.

Poate sub înrâurirea aceluia public, care aplauda și mulțimea într-un fel neinteligibil, în acel loc neașteptat și în acea limbă neînțeleasă, domnul Vegeszak a avut, acolo, la Milano, un vis.

Visul domnului Vegeszak

Visez că tot merg în noapte pe o întindere netedă pe care n-o văd. Începe să se crape de ziuă și, când soarele prinde a da căldură, pricep că pășesc pe întinderea mării, lucioasă ca oglinda și liniștită. Marea Mediterană. În dreapta și în stânga mea, așternute pe apă, se află niște plăsmuiți sferice, despre care știu pe loc că sunt OZN-uri. Sunt câteva de-o parte și de alta, nu se mișcă și nu luminează. Par ireale, jumătăți de mingi pe jumătate umflate, din benzi multicolore, cu mari spații între ele. Mi-e cam teamă și nu știu ce trebuie să fac, fiindcă presupun c-o să le întâlnesc. Hotărâsc să-mi continui mersul, adică să-mi văd de calea pe care mersesem până atunci. În fața mea, pe suprafața apei, se află o construcție măreață din benzi multicolore, pe care o zidesc niște oameni. Nu sunt extraterestri, ci niște oameni în slujba

lor. Abia atunci zăresc că între două grupuri de OZN-uri, din stânga și din dreapta mea, vine în diagonală o dungă pe suprafața mării, ca trasă cu linia, și mă decid să trec peste ea, ceea ce și fac. De cum mă apropii de clădirea în construcție, pricep, sau mi se spune, că va trebui să mă alătur constructorilor aceluia edificiu și să mă apuc de treabă, știind că acum eram lucrător năimit de extraterestrii acelor OZN-uri fâșii-fâșii, între care mă nimerisem. În timpul unei pauze, șezând noi pe apă ca pe uscat și, chipurile, mâncând ceva, constat că din direcția din care venisem se-ndreaptă spre noi, pe suprafața apei, o dungă dreaptă, ca trasă cu linia. În clipa în care acea linie din fața picioarelor noastre întretaie dreapta de dinainte, zărită de-a curmezișul liniei, făcând cu ea o cruce, mișcarea ei încetează. Îl întreb pe lucrătorul de lângă mine, ce poate să fie. El răspunde calm că a murit cineva.

— Cine? întreb eu.

— Un anume Vegeszak.

Atunci, ca într-un vis, aflu totul despre moarte. Mai bine zis, re trăiesc tot ceea ce se petrece după viață. Mai întâi, aidoma reclamelor de televiziune pentru cantautori, pe apa aceea apare un pian. Eu, firește, mă așez pe taburet și încep să cânt. Până aici, totul e ca în viață. Ca brusc să simt că încep să mă împuținez. Abia de mai ating clapele, degetele mele sunt mici, dar izbutesc să atingă tot ceea ce înseamnă claviatură. În timp ce cânt, părul meu crește și se face lung, pe mine apar hăinuțe ciudate, ca de copil, și, în fine, înțeleg esența morții – încetez a mai fi cel ce sunt și în acest vis mă prefac în femeie. Și încă ceva. Înainte să mă trezesc, înțeleg că în vis, respectiv în moarte, cânt mai bine decât în trezie...

Luna, ca o unghie ronțăită, stă deasupra Kalemegdanului¹.
În fața Ambasadei Franței de la Belgrad, în splendoarea

¹ Fortăreață din Belgrad, situată în parcul cu același nume (n. red.).

sălii luminate ale cărei ferestre înalte dau în parcul metropolitan, o femeie cu al său minuscul aparat de fotografiat face poze doamnei Katherine Dall și domnului Vegeszak, care sunt muzicieni. Brusc, se oprește din treabă ca și cum ar încerca să potolească pe cineva ori ceva.

Fetița ei de șase ani, aflată în sală, începe atunci să fluiere Debussy, dimpreună cu doamna Dall și domnul Vegeszak. Pe care ei îl interpretează la pian cu urechile ciulite, nu cumva să li se alăture cineva din sală. Și li se alătură copilul acela...

Fluiera Debussy mai bine decât îl interpretau ei.